

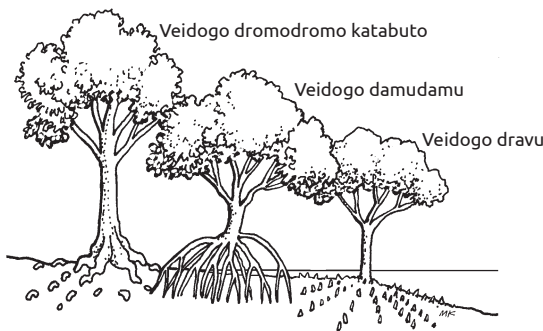

Na cava na veidogo?

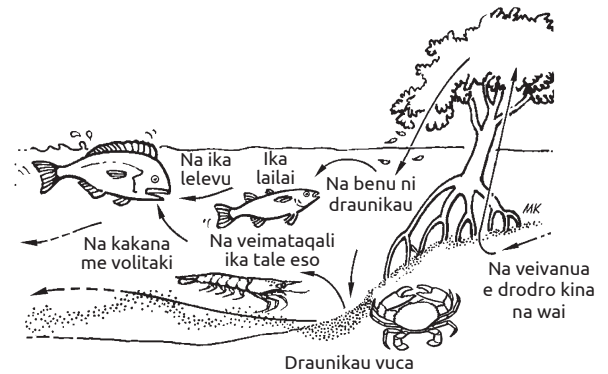
E na udolu vakaudolu ni veimataqali veidogo, e rauta ga ni walusagavulu era sa bula tiko ka tiko na wakadra e na loma ni waitui. Na veimataqali veidogo ka ra kilaitani vakaoqo era bula tiko e na bati ni waitui ka ra kilai taucoko me ra veidogo.

Na nodra tubu tiko e na bati ni waitui ka qele waiwaia, e levu na dogo sa ra sotava na veidraki kece ga ka sa savu tu ki tuba na wakadra me ra ceguva na cagi bula (oxygen) me ra bula kina ka vukea na bula vinaka ni dogo. E na ivakaraitaki e toka qori e cake, na waka ni dogo dromodromo katabuto era basika mai e dela ni nuku, na waka ni dogo damudamu era tubu mai na tolo ni dogo, kei na waka ni dogo dravu era vakamuraia na dela ni nuku.

Na iwiliwili ni veimataqali dogo e toso sobu tiko mai na ra ki na tokalau e na Pasifika – e 33 na veimataqali dogo era tiko mai Papua New Guinea, 25 e Solomone, 7 e Viti, ka 3 mai Samoa. E sega ni ra tubu na dogo e na veianuyanu e na tokalau me vaka na Yatu Kuka, ia sa ra vakawataki e Hawaii ka rawa tale ga ni wili eke o Tahiti.

Na cava e bibi se vakamareqeti kina na veidogo?

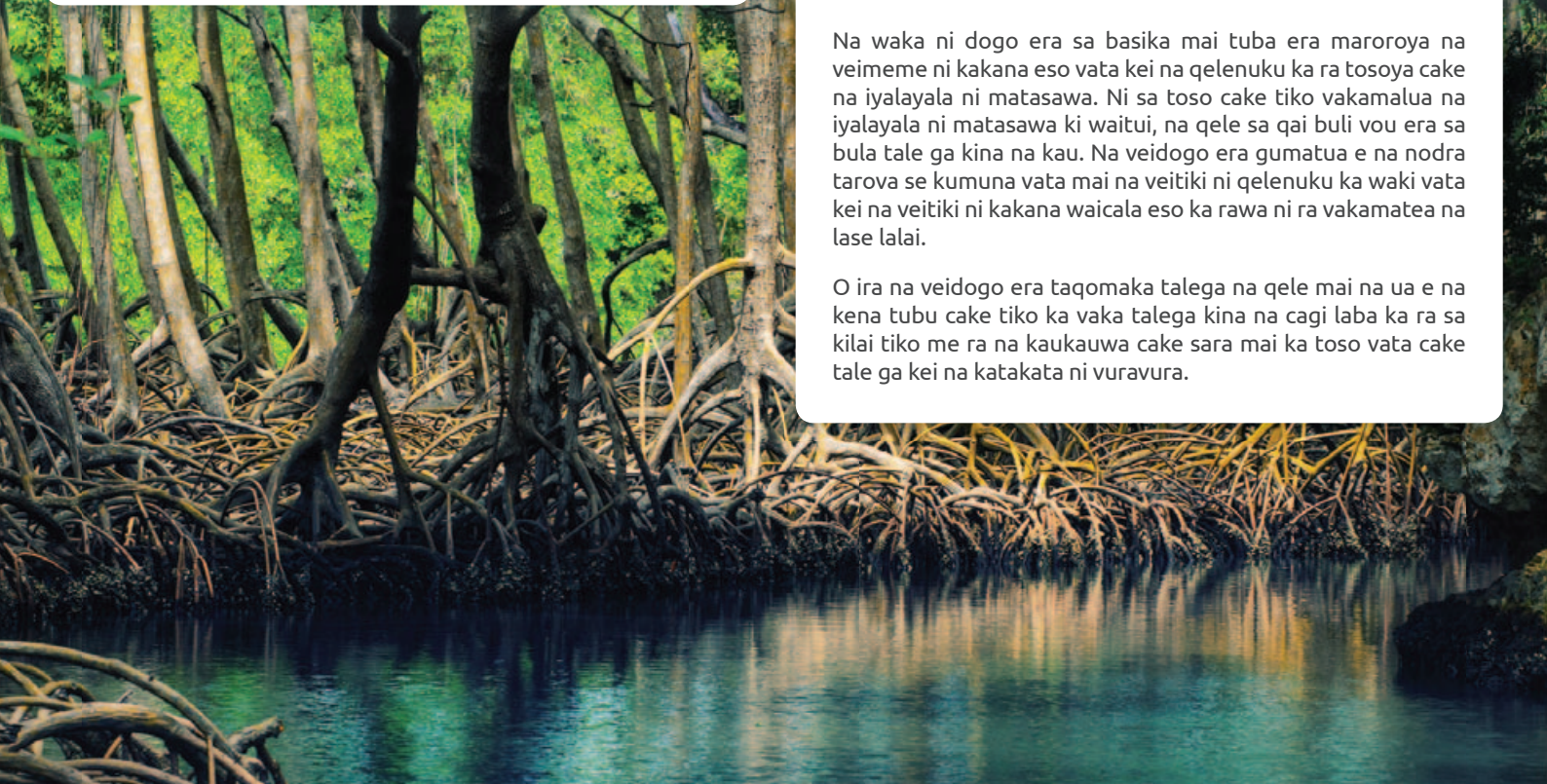

E na ivakaraitaki e cake, na veikakana eso sa waicala e na wai e drodro tiko yani e dela ni qele era sa taura ka ra vakayagataka na veidogo. E na dua na yabaki e dua na ekatea na dogo e rawata e sivia e 18 na tani na drau ni dogo sa ra lutu ka ra bulia na qelenuku eso me ivakabulabula ni qele ka vakania e levu na manumanu me vaka na baca ni qele, qari kei na ika. Na veiqara ka ra kelua na qari e vakavuna me veiwaki kina na cagi bula (oxygen) kei na wai ka drodrova yani na vanua drodrolu. O ira na manumanu lalai oqo era solia na kedra kakana na veimataqali ika lelevu.

Na veidogo era nuitaki tale me ra vanua ni bucibucini – na vanua me ra tubu kina na veika bula e waitui ka tiko na vanua me ra vakarurugi kina ka levu tale ga kina na kakana. Na veikakana eso ka ra buli mai e na veidogo e kuitaki ira yani na ua se ni ra rawa ni vakatetei tale ga e na nodra veitosoyaki tiko na ika.

Na waka ni dogo era sa basika mai tuba era maroroya na veimeme ni kakana eso vata kei na qelenuku ka ra tosoya cake na iyalayala ni matasawa. Ni sa toso cake tiko vakamalua na iyalayala ni matasawa ki waitui, na qele sa qai buli vou era sa bula tale ga kina na kau. Na veidogo era gumatua e na nodra tarova se kumuna vata mai na veitiki ni qelenuku ka waki vata kei na veitiki ni kakana waicala eso ka rawa ni ra vakamatea na lase lalai.

O ira na veidogo era taqomaka talega na qele mai na ua e na kena tubu cake tiko ka vaka talega kina na cagi laba ka ra sa kilai tiko me ra na kaukauwa cake sara mai ka toso vata cake tale ga kei na katakata ni vuravura.

Era vakawa vakacava na dogo?

O ira na qasikaloaloa kei na manumanu vuka era dau taleitaka na seni dogo eso ka ra vakadewataka na wai mai vei ira na ka tagane ki vei ira na ka yalewa; eso tale na veikau e vakavuna na cagi na veiwaki ni wai kei na yaloka. Ni ra se sobeta tiko ga e dua na vunika eso na sore ni dogo era sa tubu ka ra lutu ki wai. Na sore ni kau oqo era ciri ka so era sa takasa e na veivanua vovodea e vaiganiti kei ira ka ra vakatubura na wakadra ni bera ni ra tubu me dua na vuni dogo.

Na cava era sa yali tiko yani kina na veidogo?

E veimama na veidogo e vuravura era sa yali e na dua na drau na yabaki sa oti. E na veivanua e na Pasifika na dogo era vakayagataki vakalevu me buka se me tara kina na vale. Ia e levu duadua era sa vakarusai e na musuki ni dogo baleta na veivakatorocaketaki ni veivakavaletaki ka vakatalega kina na veisau ni vakatagedegede ni wai vinaka.

Na buli ni veigaunisala e matasawa ka sa tarova na veiwaki ni waitui kei na kakana waicala mai na qele, sa vakavuna tale ga na kena yali yani e levu na veidogo. Na ibenubenu e na veidogo e sa vakavurea na drodro ni waiwai ni idini kei na kaukamea bibi ki waitui; na tasova vakaveitalia ni waiwai e matasawa sa vakamatea na waka ni dogo kei na kaukamea bibi sa vakalailaitaka sara na bula sautu ni veidogo.

Na tiki ni itukutuku oqo e vakarautaka na SPC (www.spc.int) ni rau sa veitaratara vata kei na LMMA Network (www.lmmanetwork.org) me vukei ira na na veikoro dauqoli e na kena soli eso na i vakasala ni kena maroroi vinaka na iqoliqoli. Me qai laurai na ivola dusidusi e na kena vakamacalataki na veivosa era vakayagataki e na tiki ni tukutuku oqo. Na veitaba mai vei Anton Bielousov, Jason kei Phil's 1stPix.

Eda na qarava vakacava na taqomaki ni veidogo?

Me maroroi na veivanua veidogo, na veimatanitu sa dodonu me ra yalana na veivakatorocaketaki e matasawa ka me tosoya sobu tale ga na vakacava ni duka se benu—na veika oqo me na qaravi

- Na buli kei na vakaukauwataki ni veilawa me tarova na vakayali, se vakacacani ni veidogo.
- Me vakadeitaki ni vakacava mai na ibenubenu, iteitei kei na vanua ni buli iyaya se misini me vakalailaitaki.
- Me vakadeitaki ka dikevi na veika e rawa ni vakacacana na veivakatorocaketaki e na dua na matasawa ka me rawa ni vakalailaitaki sobu.
- Me vakadeitaki na kena vakotori na paipo ni wai lelevu e na ruku ni veigaunisala e matasawa me rawa ni rau veiwaki kina na waitui kei na waidranu.
- Me buli eso na vanua ni vakavakarau ni bera na veivakatorocaketaki e na vanua veidogo.

Na veikorokoro e matasawa e rawa ni ra taqomaka na veidogo e na nodra wilika na veidogo me umani kei na nodra iqoliqoli maroroi. E dina ga ni maroroi ni veidogo e dua na sasaga e dodonu me qaravi vakatotolo sara, e rawa beka ni nanumi me dua na vanua me ra teivaki kina na itei ni dogo. Ia, na veitaro oqo e dodonu me vakasamataki ni bera ni tekivutaki e dua na parokaramu ni teivaki tale ni dogo.

- Na cava e vakavuna na yali ni veidogo e na vanua oqo e na gauna sara ga oqo? Vakacava beka na vanua oqori e sega beka ni veiganiti? Vakacava na ua kei na kui ni wai sa rui kaukauwa beka? Kevaka kina, e na rairai sega beka ni rawa vakavinaka na sasaga ni teivaki ni dogo.
- Kevaka e a veidogo tiko na vanua oqori e liu, era qai yali vakacava? Era musulaki? Se, na cava beka e vakavuna na na nodra mate na veidogo? E rawa li ni vakavinakataki na vanua ni veidogo oqori?
- Na cava beka e sega kina ni rawa ni ra tubu tale na veidogo mai na vei itei ni dogo ka ra ciri mai ki vanua oqori? Vakacava na kui ni wai e sega soti sara ni vukea na bula ni veidogo se sa veisau? Se sa sega ga ni veirauti na draki kei na bula ni veidogo?

Na veivakadonui mai na veitabana vakamatanitu e na gadrevi me rawa ni bera ni dua na koro e tekivutaka na na kena teivaki na dogo. Na ivakasala e rawa ni tauri mai na vei tabana voleka vakamatanitu se veisoqosoqo raraba eso, vata kei na veisoqosoqo e na taudaku ni matanitu se na veisoqosoqo e na veivanua raraba e na Pasifika.

Na taqomaki kei na teivaki ni dogo e rawa ni ra veivuke kina na veikorokoro ka me vakatarai vei ira na saravanua ka ra sa sauma oti na nodra i curucuru me ra sarava na veidogo mai na bavelo ka ra vodo tiko kina se mai na ikawakawa ka ra taubale tiko kina.